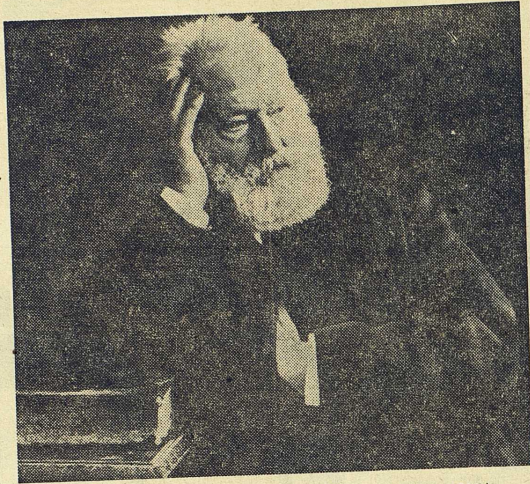

36/
4

Kolossen Victor Hugo

SAINTE-BEUVE, först vän med Victor Hugo och sedan hustruns älskare och mannens fiende, avhöll sig på grund av denna relation i stort sett från att tala illa om skalden annat än privat. Han tog skadan igen i sina hemliga, först år 1926 utgivna anteckningar (*Mes poisons*). Medan andra samtida avrättas i några få notiser, ägnas tjugu sidor av giftig kvickhet åt Hugo. Ett ledmotiv är vad man kan kalla det uppsväll-da hos den franska romantikens ledare. Hugo är en barbar, en jätte, en cyklop, en drake — grov, överdriven, förljugen, deklamatorisk, fången i sina egna fluskler. "Odysseus är i alla fall en människa, vad han än gör; Polyfem (Hugo) är ett djur." "Då Hugo, som alltid gigantisk, efterträder Lemercier i akademien, uppträder han som om han efterträdde Napoleon; då han kommer in i pärs-kammaren börjar han genast tala om oceanen och framställer sig som en rival till denna väldiga förstörare." "Jag tror inte det finns någon människa, som det mindre kostar på att ljuga." "Då Hugo var ung, kunde hans smaklösheter, hans räheter betraktas som fel hos ett subliment begåvat barn, som tycker litet för mycket om grova ord och starka färger; men nu när han är fullvuxen, har allt detta blivit kvar och ökat, det har mer och mer rotat sig fast hos honom; han när aldrig mognad." "Många har skrivit i samma anda om Victor Hugo, om än mindre elakt. Flaubert skrev att Hugo ofta lät ersätta sig av en

Victor Hugo vid inemot åttio års ålder (omkring 1880).

Juliette Drouet var den främsta av Hugos älskarinnor; här i ett rollporträtt som furstinnan Négroni i Hugos drama "Lucrece Borgia".

portvakt, "magnifikt högtidlig, tråkig och stortalig, som liknade Hugo så mycket att alla människor blev lurade". Men med förlöjligandet förenas nästan alltid beundran för diktargenet, även hos Sainte-Beuve. På frågan om vem som var Frankrikes störste diktare svarade en gång André Gide: "Victor Hugo, tyvärr." Det är typiskt.

André Maurois nyss utkomna stora biografi (*Olympio ou la vie de Victor Hugo*, Hachette, 990 frc) hör inte till den flitige skribentens mest fängslande böcker, men den bygger delvis på hittills outnyttjat material och ger en allsidig, om än inte suggestivt övertygande, bild av liv och verk. Och inte minst förmedlas ett starkt intryck av det kolossala, det överdimensionerade, av den otroliga vitaliteten.

Främst gäller naturligtvis detta författarskapet, kvalitativt och kvantitativt. Som poet och särskilt som virtuos språkonströer har Hugo i det hela bevarat sitt rykte orubbat. Den långa raden av diktsamlingar visar en stor mångsidighet och en ännu mera sällsynt produktionskraft. Här finns prakt saker från romantikens blomstringstid, enkelt gripande kärleksdikter i en mera realistisk genre, poem som framstår som föregångare till impressionism, symbolism och till och med surrealism. Hugo skrev med fenomenal lätthet; på en "ledig" stund, t. ex. under en begravnings eller i ett sammanträde, tänkte han ihop en dikt, som skrevs ned vid hemkomsten. Den ofantliga traven av romaner var tidens mest lästa, med upplagor på hundratusentals exemplar; för de stora succéserna, såsom "Les misérables", fick Hugo arvoden som motsvarar miljoner kronor i våra dagar. För trettio eller fyrtio år sedan torde ännu dessa romaner ha varit ganska flitigt lästa av ungdomen; "Samhällets olycksbarn" (*Les misérables*), "Havets arbetare", "Skrattmänniskan", "1793" kom i Sverige ut i förkortade och billiga upplagor. Nu är dessa böcker, enligt skilda uppgifter, föga lästa, åtminstone utom Frankrike. Osannolikheterna och överdrifterna är svåra; även ödmjukheten förkunnas med dundrande bombas; vad som för fyrtio år sedan var gripande och patetiskt är nu svulstigt och ofta löjligt. Med de många skådespelen, som en gång gav rekordapplåder och rekordrecetter, har det gått på samma sätt eller kanske än sämre. Hugo var också politiker. Född 1802 som son till en militär, vilken tjänat sig upp från soldat till general och till och med fått en spansk grevetitel av kung Jo-

sef, behöll Hugo alltid en nationalistisk men med tiden vagt liberal entusiasm för kejsardömet, den stora armén och den av folkviljan krönt diktatorn. Men i övrigt var han sannerligen inte beständig. Under restaurationen var han legitimist och besjög systematiskt kungliga evenemang mot vackra dusörer; under borgarkungens tid var han lika ivrig orleanist, lyckades av Ludvig Filip utverka en plats i pärskammaren och drömde om att bli minister eller åtminstone mannen bakom tronen; vid 1848 års revolution blev han republikan, vän av ordning men också av moderata reformer. Då Ludvig Napoleon började förbereda sitt fantastiska och ändå lyckade försök att bli Frankrikes härskare fick han till en början Hugos stöd. Men en brytning inträffade som ännu i sina detaljer är outredd; det är svårt att klarlägga i vad mån Hugos allt bestämdare opposition mot prinsen-presidenten berodde på personliga motsättningar, besviknen ärelystnad eller politisk idealism. Det var i varje fall denna brytning som gjorde Hugo till ett stort namn bland radikaler och republikaner. Vid statskuppen 1851 flydde han och bosatte sig på Guernsey; under nitton år förblev han den store flyktingen — i än högre grad en personifikation av motståndet mot tyranniet än Thomas Mann under nazismen — som i bok efter bok gisslade "Napoleon den lille" och förkunnade demokratins och humanitetens snara seger. På Guernsey mädde han för övrigt förträffligt och arbetade bättre än någonsin, fri från möjligheter att slösa bort tiden på intriger, salongslejonarbete och politisk verksamhet av mera ordinärt slag. Med kejsardömet fall kom återkomsten och apoteosen. Någon större politisk roll fick inte Hugo spela, även om han en kort tid satt i nationalförsamlingen och sedan ofta gjorde storslagna uttalanden, men han blev som kanske ingen diktare förr eller senare symbol för tidens och nationens tro och förhoppningar: framsteg, folkstyre, humanitet, nationalism och internatio-

Hugo i samtida karikatyr.

nalism, människornas naturliga godhet, känslans rätt, samhällets och de styrandes onda tendenser. 600.000 samlades vid hans åttiårsdag; två miljoner följde honom till graven i Panthéon på våren 1885.

Jätten försummade emellertid inte sitt privatliv. Då han vid tjuguar års ålder gifte sig prisade han kyskheten och troheten lika våldsamt som senare den obundna erotiken. Det tycks vara oklart om man i hustrun Adèles egenomliga förbindelse med Sainte-Beuve skall se en orsak till eller en följd av Hugos i trettiårsåldern begynnande, snabbt till det fantastiska stegrade libertinism. Utom verkliga kärleksförhållanden — framför allt med Juliette Drouet — hade Hugo ännu på sin sena ålderdom oräkneliga mera tillfälliga och kortvariga förbindelser och än flera rena "passader". Han kastade sig över alla någorlunda smakliga med samma

aptit: aktriser, världsdamer, bodbiträden, tjänsteflickor. Hustrun och de fastare älskarinnorna tolererade allt i genikultens tecken. Underbara dikter, ofta rätt lika varann, sändes samtidigt till skilda damer; andra underbara dikter förhärligade inför offentligheten erövringarna och njutningarna. Men denne libertin var ingen slarver. Hugo förde bok över sina bedrifter, i regel på spanska för att hindra insyn. Och framför allt var han en hushållsbokens passionerade anhängare. Varje utgift, från bussresan till arvodet åt en flicka, antecknades; hustrun, Juliette Drouet och barnen måste vara lika noggranna och framvisade regelbundet för kontroll räkningar och uppgifter om utlägg. Snål i mera pinsam mening var inte Hugo, även om han gärna talade om sin fattigdom och sina svårigheter trots enorma inkomster och en stadigt växande förmögenhet. Det bör här också noteras att de kvinnor som utsattes för den omilda behandlingen fortsatte att älska honom och har be-

skrivit honom inte bara som en stor älskare, utan också som trevlig i vardagslag.

Redan tidigt började Hugo se sig själv i förstoring, vilket inte vill säga litet. Han var både högmödig och fåfång, och även i dessa egenskaper var han gigantisk. Fåfången framträdde självfallet starkast i yngre år, i iveren att komma in i akademien, att bli lär, i stoltheten över att vara vicomte. Då äran väl var vunnin blev han på den punkten mindre glupsk, men många anekdoter vittnar om att han aldrig blev mätt. Högmödet fulländades under isoleringen på Guernsey, då Hugo såg sig själv som en andlig stormakt, tryggt överlägsen alla bräckliga världsliga välden; boken om Shakespeare blev en hyllning till geniet i allmänhet och främst till författaren själv. Som ung oreflektad och konventionell katolik blev Hugo på äldre dagar mera vagt och allmänt religiös. Han talade och skrev om Gud med majestätisk broderlighet, någon gång en smula nedlåtande; han trodde också på ett liv efter detta, då tanken att döden skulle kunna göra slut på en Victor Hugo tydligen föreföll honom alltför orimlig. "Jag är gammal, jag skall snart dö. Jag skall träffa Gud och tala med honom. Det är en stor sak. Vad skall jag säga honom? Jag tänker ofta på det. Jag förbereder mig..." Testamentet slutar med orden: "Jag skall sluta mina jordiska ögon, men mina andliga ögon förblir öppna, större än någonsin. Jag avböjer tal i alla kyrkor. Jag ber om en bön från alla själar." Säkert har ingen bättre förstätt ordet att människan är skapad efter Guds beläte — det var inte långt till identifikationen.

I uttalanden och notiser om Victor Hugo, inte minst i dagboksanteckningar och brev — Flaubert, bröderna Goncourt, Renard, Barrès, Gide — möter vid sidan av en intensiv beundran ofta irritation, ironi och ett nödtorftigt beslöjat förakt. Motivet kan man till en viss grad söka i avund inför den väldiga prestationen och berömmelsen, den på alla områden sagolika framgången; ingen kan

vara ett bättre avundsobjekt än denne självbelätne jätte. Hårtill kommer de många primitiva eller löjligen drag som jag här kanske för mycket framhävt samt det överromantiska i både livsstil och författarskap. Men väsentligare för kritiken är dock en annan sak. Det finns knappast skäl att beskylla Hugo för oärlighet, men väl kan man säga att sällan så mycken ärlighet, så många skilda tankar och känslor förvärvats till så billigt pris. Hugo bytte ärligt och uppriktigt åsikt, han var utan tvivel hetsigt förälskad några hundra gånger, han menade allvar då han sade sig vara förtvivlad vid ett sjukläger eller en grav, även om han en kvart senare var i full fart vid skrivbordet. Men ingenting tyder på att dessa växlingar beredde honom några svårigheter, att han, som skrev om alla problem, någonsin hade besvär med ett problem. Denna muntra facilitet väcker misstankar om något oäkta, en brist på täckning för förkunnelsen; det är bara i fråga om barn som man finner gråt och skratt med en minuts mellanrum i sin ordning. Tänk vilka lidanden Strindberg, som Hugo jämförts med, skulle ha genomgått i samma följd av åsikter och situationer. Och till detta kommer att Hugos glädje är allvarlig i den meningen att han aldrig visade tecken till humor. Han kunde vara kvick, men inte skämtsam. Det är inte underligt att samtid och eftervärld blott med knorrande ovilja böjt sig för geniet.

HERBERT TINGSTEN

Hugo så...
niskor blev lurade. Men med förlöjligheten förenas nästan alltid beundran för diktargeniet, även hos Sainte-Beuve. På frågan om vem som var Frankrikes störste diktare svarade en gång André Gide: "Victor Hugo, tyvärr." Det är typiskt.

April 5 l. 5 k.
3 ul. 2 m. 2 a
S: a 16